

KKTC ve Uluslararası İlişkilerde Bir Gastro-Milliyetçilik Meselesi: Hellim Kıbrıs'ı Birleştirebilecek mi? - Anna Maria Beyluniođlu

Mart ayının son günlerinde Kıbrıslı Türk süt ürünleri üreticilerinin içinde bulunduğu bir grup Ledra Palas sınır kapısının önünde ızgara hellim yaparak Rum kesiminin hellimin Menşe İsmi Korunmalı Ürün (Protected Designation of Origin - PDO) olarak tescili konusunda Avrupa Komisyonu'na yaptığı başvuru sonrası çıkacak olası bir tek yanlı kararı protesto ediyorlardı. Çok değil bundan kısa bir süre sonra hellim, Avrupa Komisyonu çatısı altında [çift isimli](#) olarak tescil edildi. "Beyaz altın" olarak da adlandırılan bu önemli süt ürünü uzun süre adanın iki tarafı arasındaki milliyetçilik tartışmalarının odağında yer aldı. Daha da

önemlisi adanın bütününü temsil eden bu ortak kültürel ve ekonomik meta ile ilgili son zamanlarda gündeme taşınan tartışmalar hellimin söylenegeldiği gibi Avrupa'nın en siyasallaşmış peyniri olmakla kalmadı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) uluslararası toplum tarafından tanınmamasının pratikte yarattığı sorunları ve bir gıda ürünü üzerinden yapılan coğrafi/kültürel hak iddiasının yaratabileceği siyasi tartışmaları da gözler önüne serdi.

Milliyetçi söylemin bir aracı olarak hellim

Yemek ve milli kimlik ilişkisini yabana atmamak gerek. Yemek karnımızı doyurmanın bir aracı olmanın ötesinde, Siyaset Bilimi literatüründe [banal milliyetçilik](#) ve [hayali cemaatler](#) olarak tasvir edilen, devletlerin farklı dini/etnik kimlikleri bir ortaklık hayali çatısı altında bir araya getiren önemli bir unsur. Bu da zaman zaman popülist politikaların bir aracı haline gelen ve yemeğin üretiminden tüketimine kadar tüm süreçlerdeki pratiklerine milli anlamlar yüklenmesi anlamı taşıyan gastro-milliyetçiliğin, bugün birçok devletin çimentosu olan kimlik algısının en önemli yapıtaşı olduğu anlamına geliyor. Birçok gıda ürününün üretim ve tüketim pratikleri de milliyetçi söylemin aracı haline gelebiliyor. Benzer coğrafyada paylaşılan ortaklıkların bir ürünü olmalarına rağmen bazı yiyecekler siyasi politikaların merkezine konumlanabiliyor İsrail, Filistin ve Ürdün arasında yoğun tartışmalara sebep olan humus; Türkiye-Yunanistan arasında gerginlik yaratan beyaz peynir, baklava ve Türk kahvesi vb.

Kıbrıs'ın hem güneyinde hem de kuzeyinde üretilen, tüketilen ve Kıbrıs deyince belki de aklımıza gelen ilk ürün olan hellim de bu milliyetçilik tartışmalarından besleniyor. Bu çerçevede geçtiğimiz Mart ayında Ledra Palas önünde toplanan Kıbrıs Türkü protestocuların bazılarının [Hellim Türk'tür Türk Kalacak!](#) ifadeleri gazete köşelerine taşındı. Her ne kadar özellikle 1960'larda adadaki Rumlar ve Türkler arasında yaşanan çatışmalar ve sonrasında Türkiye'nin 1974'teki müdahalesinden sonra kullanılagelen milliyetçi söylem hellim *Türk'tür* ya da *Yunan'dır* gibi yapay bir tartışmaya yol açsa da hellimin daha birçok ortak yeme-içme pratiği gibi adanın bütününe yayılmış bir peynir ve coğrafyadan kaynaklı iki tarafı [ortaklaştıran](#) bir ürün olduğunun genel olarak kabul gördüğünün altını çizmekte fayda var. Ancak bu genel kabul 2014 yılında Kıbrıs

Cumhuriyeti'nin hellimi, adanın güneyindeki ismiyle *halloumi*'yi tescil ettirmek için Avrupa Birliği'ne başvuru yapması üzerine ortaya çıkan tartışmaların önüne geçemedi.

KKTC'nin tanınma sorunu ve Hellim ihracatı

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, yani Rum kesiminin, *halloumi*'yi tescil ettirmek için Avrupa Komisyonu'na yaptığı başvurusuna KKTC'nin tepki göstermesinin arkasında, aslında adanın en önemli ekonomik değerlerinden biri olan hellimin adanın kuzeyindeki yönetimin, uluslararası toplum tarafından tanınmayan statüsünden kaynaklanan bir ihracat sorunu yatmakta. Tüm adada olduğu gibi kuzeyde de yerli tüketiminden çok daha fazla bir süt üretimi bulunmakta ve ada halkı, bu süt üretimini İngiltere başta olmak üzere tüm dünyaya çoğunlukla hellim olarak ihraç etmektedir. Kuzeydeki üretici 1974 yılında adanın bölünmesinin ve ihracatta KKTC mührünün kullanılmaya başlanmasının ardından birçok ticari ürün yanında hellime de uygulanan %14 vergiye karşı fiyatları düşürerek mücadele verse de 1994 yılındaki Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) kararlarının ardından başlayan ticari izolasyon ile baş etmek imkânsız hale geldi. Bu kararlardan sonra kuzeyde üretilen sütün %80'i kaşar peyniri imalatında kullanılmakta ve bu ürün Türkiye'ye oradan da Arap ülkelerine gitmektedir. Hellim ise Mersin Serbest Bölgesi üzerinden ya da Türkiye'de bazı şehirlere kurulan fabrikalar aracılığıyla yurtdışı pazarlarına ulaşabiliyor. Bugün Kuzey Kıbrıs [ihracatının](#) %36'sını oluşturan hellim, KKTC'nin uluslararası toplum nezdinde tanınmaması nedeniyle Kuzey Kıbrıslılar için varoluşsal bir soruna dönüşmüş durumda.

Hellim'in üretimi ve satışı üzerindeki tartışmalar aslında 2006 yılında Almanya'da İspanyol bir baba ve Alman bir annenin çocuğu olan Eduardo Garcia'nın sahip olduğu ve 30 yıldır özellikle Türkiye kökenlilere peynir satışı yapan "Gazi" adlı bir firmanın ürettiği peyniri hellim adıyla ticari marka olarak tescil ettirmek için AB'ye yaptığı başvurunun kabulü üzerine başlamıştı. Bunun üzerine Kıbrıs Cumhuriyeti, 2000 yılında aynı peynirin *halloumi* olarak tescil edildiği ve bu son yapılan tescille *hellim* ve *halloumi*'nin tüketicide kafa karışıklığı yaratacağı gerekçesiyle firmanın yaptığı tescile karşı çıktı; fakat 2012 yılında [AB Genel Mahkemesi](#), Rumların bu başvurusunu reddetti. Bu nedenle Rum kesimi 2004

yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB üyeliği sonrası oluşan hak çerçevesinde *halloumi*'nin PDO tescili konusunda Avrupa Komisyonu'na başvurdu.

Bu başvuru da Kuzey Kıbrıslı üreticinin Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden diğer ülkelere yapmakta olduğu hellim ihracatına ket vuracağı için adanın Türk tarafında büyük tepki çekmiş ve Ledra Palas önünde yapılan açıklamada Komisyon'dan çıkacak olası bir tek taraflı karardan duyulan endişeler dile getirilmişti. Geçtiğimiz Nisan ayında Avrupa Komisyonu'nda kesinleşen karar sonrası bugün, uygulamaya dair bazı endişeler olmasına rağmen Kıbrıs'ı sembolize eden bu peynirin hem Türk hem de Rum tarafındaki isimleriyle tescil edilmesi, Kıbrıs Türkleri için sevindirici bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece hellimin, *hellim* ismiyle, adada kurulu *Yeşil Hat* tüzüğü düzenine bazı iyileştirmeler getirerek, yani AB sağlık standartlarını sağladığına dair kontroller yapıldıktan sonra, Rum tarafı üzerinden Avrupa ülkelerine satışı mümkün hale gelmiştir. Her ne kadar PDO kuralları ile birlikte gelen hellimin en az %51 küçükbaş hayvan sütü kullanılarak orijinal tarifine uygun olarak üretilmesi şartı, adadaki küçükbaş hayvan yetersizliği sorunu sebebi ile hem güney hem de kuzeydeki çiftçiyi zorlayacak gibi gözükse de özellikle kuzeyin - AB üretim ve sağlık standartlarını sağlama için 2024 yılına kadar verilen süre de düşünülürse - tanınmadığı koşullar altında hellimin Türkiye üzerinden satışına devam edilmesinin yanı sıra Avrupa'ya biraz daha kısa bir yoldan ulaşımının sağlanabilmesinin yolu açılmıştır.

Hellim Kıbrıs'ı birleştirebilecek mi?

Hellimin iki isimli olarak PDO tescili, bu peynirin sadece Kıbrıs adasında üretilebileceği anlamına gelmekte ve belli bir kesim tarafından iki toplumu [yakınlaştıracacağı](#) düşünülen bir adım olarak görülmektedir. Bu yakınlaşmanın ilk adımları o zamanki KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı ve Rum mevkidaşı Nikos Anastasiadis arasında 2015 yılında başlatılan barış görüşmeleri sırasında atılmış; mevcut Yeşil Hat sisteminde bağımsız bir denetleme kurumu olarak görülen bir şirket ile anlaşarak değişiklik yapılması konusunda ortak bir karara varılmıştı. İki lider de hellim konusunda atılan adımların, barış görüşmelerine olumlu yansıtacağı ve bu gibi örneklerin

artırılması gerektiği [görüşünü](#) aktarmıştı.

Peki, Akıncı-Anastasiadis mutabakatında ortaya çıkan olumlu hava üzerine, hellim ile Kıbrıs'ta barışın tohumları atılabilir mi? Kuzey Kıbrıslılar tarafından ideal olmasa da bugün gerçekleştirilen hali ile olumlu bulunan hellimin çift isimli tescili, Yeşil Hat tüzüğü'nün nasıl uygulanacağı konusunda -en azından bir kesim için- şüpheleri giderebilmiş değil. Bu şüphelerin ana kaynağının iki toplum arasında adanın bölünmüşlüğü'nden kaynaklanan güvensizlik ortamı olduğunu söylemek ve bu güvensizliğin de milliyetçi söylemlerle körüklendiğini ve şekillendiğini iddia etmek yanlış olmaz. Hal böyleyken, hellimin adada yarattığı olumlu hava, iki tarafın da çıkarlarını gözeterek çözümlerin mümkün olduğunu gösterse de adada bir süredir var olan milliyetçi söylemin bu havayı kısıtladığını söyleyebiliriz. Nitekim, özellikle Akıncı'nın Cumhurbaşkanlığı seçimini kaybetmesi üzerine, Türkiye'nin de desteği ile göreve gelen KKTC Dışişleri Bakanı Tahsin Ertuğruloğlu, Akıncı-Anastasiadis mutabakatının ürünü olan bu çözümün, Rum kesiminin KKTC'nin politik isteklerini kontrol etme ve otoritesini kabul ettirme çabasının bir ürünü olduğunu [düşünüyor](#). Bu bakış açısı ise sosyal ve ekonomik ilişkilerin gelişmesi ile iki toplumun yakınlaşacağı'nın farkında olan KKTC'lilerin bazılarını, onların deyimi ile Rumların boyunduruğu altında ticaret yapılması konusunda çekincede bırakmaktadır. Bu tartışmaların ışığında, sonuç olarak, Kıbrıslı Türklerin bazıları bu hellim barışından yararlı olsa bile, Kıbrıs barışı için biraz daha beklemek gerekecek gibi gözüküyor.

Anna Maria Beyluniođlu, Dr.

Anna Maria Beyluniođlu, profesyonel Őelik eğitimi de almıŐ bir sosyal bilimcidir. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İliŐkiler üzerine lisans ve yŐksek lisans eğitimi aldıktan sonra doktora eğitimini İtalya'nın Floransa Őehrindeki Avrupa Őniversitesi EnstitŐsŐ'nŐn Sosyal ve Siyasal Bilimler BŐlŐmŐ'nde tamamlamıŐtır. Dr. Beyluniođlu, din-devlet iŐleri, din ۆzgŐrlŐđŐ ve TŐrkiyeli dini azınlıklar alanlarında iki kitap, çeŐitli kitap bŐlŐmleri, dergi makaleleri ve fikir yazılarının da dahil olduğu geniŐ çapta yayınlar yapmıŐtır. Ayrıca, yemeğin sosyal hayatın farklı alanlarının sembolik temsil kaynağı olduğu dŐŐŐncesine sıkıca bağlı kalarak, mutfak sanatları ve yemek kŐltŐrŐ gibi alanlarda değer yaratmak için daha ۆnce aldığı mutfak eğitimi ile akademik tecrŐbesini bir araya getirmeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede, bir sŐre Suriyeli mŐltecilerin gıda yoluyla topluma entegrasyonunu kolaylaŐtırmayı amaçlayan bir sivil toplum giriŐimine gŐnŐllŐ olarak katkı sunan Beyluniođlu, yemek kŐltŐrŐ ve gastro-diplomasi ile ilgili makaleler kaleme almakta (bunlardan bazılarına www.mutfaktakiakademisyen.com web sitesinden ulaŐılabilir) ve İstanbul MEF Őniversitesi'nde "Yemek, Siyaset ve Toplum" ve "Din, Siyaset ve Toplum" dersleri vermektedir. Beyluniođlu son olarak Aralık 2020'de istos yayınevi tarafından basılan "'Kısmet Tabii..." İstanbul'un Rum, Yahudi ve Ermeni Toplumlarında Karma Evlilikler" baŐlıklı kitabının yazarlarından biridir.

Bu yazıya atıf için: Anna Maria Beyluniođlu, "KKTC ve Uluslararası İlişkilerde Bir Gastro-Milliyetçilik Meselesi: Hellim Kıbrıs'ı Birleştirebilecek mi?", *Panorama*,

2021, <https://www.uikpanorama.com/blog/2021/06/10/kkctc-ve-uluslararası-iliskiler-de-bir-gastro-milliyetçilik-meselesi-hellim-kıbrısı-birlestirebilecek-mi/>

Telif@*UIKPanorama*. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.